

סימן כז

מאי דאפשר לתקן ולמעבד כהלכה נעביד. וא"ת כיון דנחשיב האי דמאריכין כך כלאחר סיום הברכה א"כ לא תועיל הבקשה דרבון העולמים, דמסתמא הא דקאמר תלמודא ליקום קמי כהנים רוצה לומר בשעה שהן מברכין. י"ל דלענין זה לא חשיב עדיין סיום ברכה ומקרי שפיר בשעה שהן מברכין לענין זה. וכה"ג אשכחן בפ"ב דברכות (יג, ב) תניא (ספקו' בן יוסף) [סומכוס] אומר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו אמר ר' אחא בר יעקב ובדל"ת. פירוש רש"י¹ ובדל"ת יאריך ולא בחי"ת דכל כמה דאמר אחד בלא דל"ת לא משתמע מידי ומה בצע בהארכתו דקא אמר אבל בדל"ת יאריך. אלמא דכל כמה דלא גמר התיבה לא משתמע וחשיב יוצא מידי יחוד מלכות שמים, וכשגמר התיבה כולה ומאריך בסוף הברכה מיקרי עדיין קבלת מלכות שמים, דאל"כ מה בצע בהארכת הדל"ת². ה"נ אע"ג דאין לומר שבח ובקשה אחרת בעוד שהכהנים לא סיימו התיבה של הברכה, מ"מ לאחר שגמרו התיבה ומאריכין רק בניגון ההברה האחרונה מסתמא אין קפידא תו בהסברת פנים. ואע"פ שכל זמן שמאריכין בניגון חשיב עדיין שעת ברכה לענין שמועיל הבקשה דרבון העולמים, כמו שמועלת הארכה בדל"ת, לענין קבלת מלכות שמים אע"פ שכבר נגמרה התיבה.

שאלה: הא דאמרינן פ' הרואה בברכות (נה, ב) האי מאן דחוי חלמא דליקום קמי כהנים ולומר רבון העולמים וכו', וכתב בהגה"ה במיימוני³ שמהר"ם היה תליל לומר בשעת שהכהנים מסיימין הברכה בסוף כל פסוק ופסוק, ויש להסתפק אי צריך לדקדק שיאמר ממש בסוף בשעה שמאריכין בכ"ף דוישמך ויחוקך או א"צ לדקדק כולי האי.

תשובה: יראה דיש לדקדק דיאמר ממש בסוף בשעה שמאריכין². מדאמרינן בפ' ואלו נאמרים (סוטה מ, א) בשעה שהכהנים מברכין מה הן אומרים ברכו ה' מלאכיו וכו' א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה א"ר חנינא בר פפא תדע דבמקדש נמי לא בעי לממרינהו כלום יש עבד שרבו מברך לו ואינו מסביר לו פנים. הא קמן דאין ראוי הוא לומר אפי' מילי דשבח והודייה בשעת ברכת הכהנים אלא דחכמים התירו לומר בקשה זו דרבון העולמים. ומ"מ צריך לדקדק שיאמר לאחר שסיימו הברכה ושוב לא יהא נראה כמי שאינו מסביר פנים, שהרי כבר סיימו הברכה³. ומה שמאריכין בכ"ף לנגן אינו אלא תוספת, ואע"ג דבסוף פסוק שלישי דהיינו תיבת שלום א"א להמתין עד שייסימו התיבה, שהרי מאריכין בניגון קודם שיגמרו המ"ם⁴ דשלום, מה בכך

סימן כח

נקדש את שמך כשם שמקדישין אותו בשמי מרום, ובשמים מקדשין ברגל ישרה כדכתיב ורגליהם רגל ישרה, יש לנו להתדמות להם בכל היכולת ואין בזה משום יוהרא והדיוטות, אלא במדה ישרה¹.

שאלה: יש ליחיד לכיין רגליו בשעה שאמר קדושה עם השליח צבור בחפלה.

תשובה: יראה דשפיר דמי למיעבד הכי, דכיון דאמרינן

דיני ברכות

סימן כט

לגמרי ומערכין בהן תבלין ודבש, יש לברך עליהם שהכל נהיה בדברו, או בורא פרי העץ.

שאלה: לטווייג"א שעושין מגודגוניות שקורין ווייכשיל"ן שמבשלין אותם עד שהם נימוחין

סי' כז: 1. פי"ד מתפילה אות ה'. רע"י לקט יושר (ח"א עמ' 24). 2. ע"י רמ"א (סי' קכ"ח סמ"ד) "ואומרין רבון כ"ע בשעה שמאריכין בניגון. פי' התיבות שבסוף הפסוקים וע"ש במג"א (סקע"ג), וע"י שר"ע (סי' ק"ל ס"א) וט"ז (שם סק"ב) ועטרת זקנים שם, ובב"י בשם תשובה אשכנזית כתב דאפי' בשעה שאומרים הכהנים את התיבות אפשר לומר רבון כ"ע וכתב דכן עיקר ודלא כרבינו, וע"ע תשרי מהרי"ל (סי' קכ"ח) שכתב ומ"מ אנא אמינא ליה בברכה אחרונה שלא יסיח דעתו מהברכה, ע"ש. וכפי הנראה לתשרי זו כוונת ב"י. 3. רצ"ל כההיא דהרמ"א (סי' קכ"ח סמ"ד) דכל אחת מהם חשיבה סוף ברכה, וע"ש כההיא"ט (סקע"ט) שתמה ע"ז. 4. ע"י מג"א (שם סקע"ג). 5. באלפסי זוטא ברכות שם איתא: סומכוס בן יוסף - [הגר"ד מצגר]. 6. ד"ה ובדל"ת. 7. ע"י פמ"ג (שם בא"א סקע"ג) ומג"א שם.

סי' כח: 1. וכ"פ בב"י (סי' צ"ו) וכשר"ע (סי' קכ"ה ס"ב), וע"ש במג"א (סק"ג) שהאריז"ל היה מאוד מקפיד ע"ז, וע"י כהה"ט ומ"ב שם.

תשובה: יראה לפום המשמעות דצריך לברך עליו בורא פרי העץ כמו הומלתא דאתא מבי הנוואי המברך עליו בפה"ע, כדאיתא בגמ' (ברכות לו, ב). ופרש"י לטור"ג"א, וכן בברכות מהר"ם¹ כתב: בשמים שקורין גימא"ן וויר"ץ נראה לברך הורא פרי האדמה כמו הומלתא, ע"כ. הא קמן דאע"ג דהפרי נשחק ונימוח דק דק, אכתי במלתא קאי. אמנם אי דייקנן בפירושו רש"י בההיא דטרימא מאי מברכין עליו (שם לח, א), ופירש רש"י שם² כל דבר הכתוש מעט ואינו מרוסק היינו טרימא, ופשיט התם מהא דתמרים של תרומה מותר לעשותן טרימא, אלמא בכה"ג במילתייהו קיימי התמרים ומברכין בורא פרי העץ⁴. וכן דקדק באשירי קטן⁵ בההיא דטרימא דכתב וז"ל: תמרים ועבדינהו טרימא, פ"י מרוסקין מעט, מברכין עליהן

בפה"ע. משמע דאי הוה מרוסקין הרבה מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו⁶, משום דלאו במילתייהו קיימי, וא"כ כ"ש לטור"ג"א של וויכשלי"ן שהן נימוקין לגמרי וגם מעורבים בשמים ודבש דנפקי ממילתייהו. וההיא דהומלתא פרש"י פ' בתרא דיומא (פא, ב)⁷, המפטמים בשמים כתושים בדבש, ואם כן היינו ההיא דבשמים שחוקים דכתב מהר"ם, ויש לומר דהטעם משום דאורחיהו בהכי לכתוש ולשחוק כל הבשמים, משום הכי חשיבין קיימי במילתייהו, מה שאין כן בדבר אחר שאין דרכו להיות תדיר מעוך ומרוסק. ואע"פ שאין אלו החילוקים ברורים לי, מכל מקום לא יעשו אלא ספק בדבר, ופסקו רבוותא⁸ דכל היכא דאיכא ספיקא בברכה ראשונה, מברך שהכל נהיה בדברו שעל הכל שאמר שהכל נהיה בדברו יצא.

סימן ל

שאלה: בין מבושל פלוגתא דרבוותא' היא אי מברכין לאחריו ברכה מעין ג' או בורא נפשות רבות. וכן ברכה ראשונה פליגי אי מברכין בפה"ג או שהנ"ב. והיה תאב אחד לשתותו שלא בתוך הסעודה, וברכה ראשונה לא היה צריך לצדד היאך יצא ידי כולם, דמהר"ם כתב בברכותיו⁹ דהיכא דאיכא ספיקא היאך יברך, מברך שהנ"ב, דעל הכל שאמר שנ"ב יצא. אלא בברכה אחרונה דלית לן בה ברכה שיצא בה כדעבד על כל דבר, וא"כ צריך לצדד היאך לצאת ידי כולם, ורצה לאכול ביצים ותאנים, או ענבים ולשתות ג"כ יין מבושל. וכה"ג צריך הוא לעולם לברך בנ"ד לאחר הביצה, ובאותה הברכה יוצא ג"כ על היין מבושל, אם הוא כדברי הגאונים דסבירא להו דלאו יין מיקרי אלא כמו שבר ודבש. ועוד צריך לברך ברכה מעין

ג' לאחר התאנים או ענבים, ובאותה ברכה יכלול ג"כ על הגפן ועל פרי הגפן, כדי לצאת ג"כ איין מבושל, אם הוא כדברי הגאונים דס"ל דיין גמור הוא, וכתבו הגאונים³ דיכול לכלול בברכת מעין ג' על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל העץ, וכה"ג נפיק ממה נפשך ואין כאן תוספות ברכה שם ומלכות, מחמת הספק שפיר דמי למיעבד כה"ג, או לאו.

תשובה: יראה דיין מבושל אין צריך כ"כ לדקדק לצאת בו ידי כולם דהתוס' פ' כיצד מברכים⁴ ופ' המוכר⁵, ובהגה"ה במיימוני⁶ בשם ראבי"ה⁷, וכל רבותינו האחרונים מהר"ם בהלכות ברכות שלו⁸ ומדרכי⁹ ואשירי¹⁰, כולם מסקי דיין גמור הוא דמשתני לעילויי בבישולא. אע"ג דרש"י¹¹ ושאר גאונים¹² דכתבו דמשתני לגריעותא הוא ולכך לא חשיב

סי' כט: 1. ד"ה המלתא. 2. סי' ט' - וכ"פ בה"ג (ד"כ עמ' 58) ומובא גם כרשכ"א וכליקוטי רמב"ן ברכות (לו, ב) וכן הביא ראבי"ה (ח"א סי' ק"א) בשם הגאונים. 3. ד"ה טרימא. 4. ע"י ב"י (סי' ר"ד) שתמה ע"ד רבינו דהא ברמב"ם (פ"ח מברכות ה"ד) מפורש דאפ"י נתמעך התמרה לגמרי עד שנעשה עיסה מברך בופה"ע, ע"ש. ובדרישה (סי' ר"ב סק"ב) יישב היטב. ומש"כ הבי"י שם דמח' הרמב"ם אינה אלא במקום שהפרי וממשו קיים ע"י מהר"ק (שורש מ"ג) וד"מ (סי' ס"ד סק"ד) ודרישה שם. [וע"ע ט"ז סי' ר"ד סק"ד]. 5. קיצור פסקי הרא"ש (פ"ו סי' י"ב). 6. רמ"א (סי' ר"ב ס"ו). ודעת הרמב"ם אינה כן ע"י ב"י (סי' ר"ב) ובבי"ח שם הסיק דג' מחלוקות בתמרים המרוסקים לגמרי, דעת הרמב"ם וכן השו"ע (סי' ר"ב ס"ו) דמברך בופה"ע, ודעת החולקים והם הטור [בדעת הטור נסתפק קצת בב"י וב"ח שם] ועוד, דמברך בופה"א, ודעת רבינו היא דעה שלישית דמברכים שהכל, וכ"מ במהר"ק שם. 7. פא, ב ד"ה הומלתא. 8. כ"פ ר"ח כתוס' ר"ח ברכות (לו, ב) ד"ה פלפלי וכו' באו"ז (ח"א סי' קס"ד) וחשב"ן (סי' שכ"ב) וכו' כהאגור (סי' רפ"ח) ודאבי"ה (ח"א סי' ק'). וכן הביא רבינו לקמן (סי' ל') בשם מהר"ם פסקי ברכות (סי' תקצ"ג).

סי' ל: 1. ע"י הערות 12-8. 2. פסקי ברכות סי' תקצ"ג. 3. ע"י רשכ"א ברכות (מד, א) בשם רב האי גאון, וע"י שבלי הלקט (סי' קס"א), ובראבי"ה (ח"א סי' קכ"ב) מובא בשם בה"ג וכבר הגיה בטור (סי' ר"ו) שאינו בה"ג אלא ראה"ג, וע"י תוס' שם (ד"ה ועל) בשם פרי"ח ובאו"ז (ח"א סי' קפ"א), וע"ע מהר"ם - פסקי ברכות (סי' כ"ה) שכתב בשם ר"ח שהנוסח הוא: על הארץ ועל המחיה ועל הפירות. אכן בשבלי"ה שם כתב בשם ר"ח הנוסח: על הארץ ועל המחיה ועל פרה"ג וכו', ונוסחת רבינו היא כפי הנוסח שבידינו: על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן וכו'. 4. ברכות לח, ב ד"ה משכחת. 5. ב"ב צז, א ד"ה אילמא. 6. פ"ח מברכות אות ד'. 7. ח"ב סי' תכ"ג. והיא תשו' רבינו יואל, ושם כתב שלא סמכין אירושלמי אלא אנמי' דידן, אכן ראבי"ה עצמו (ח"א סי' קכ"ג) הביא דברי הירושלמי ושם ציין ובתשו' פירשתי, ואף שאינם תשובותיו מ"מ כוננתו לתשו' שבספרו וכמש"כ בער' לס' ראבי"ה (מק"נ - סי' ת"כ הער' 9). 8. ד"פ סי' ת"ע ומק"נ סי' מ"ו וסי' אלף. 9. ברכות סי' קכ"ב. 10. שם פ"ו סי' ט"ז בהג"ה. 11. ברכות לח, ב ד"ה כל. 12. וכו' דעת הרי"צ גיאוח (ח"א עמ' ב' - הלכ' קידוש). וכן הביאו כהאגור (סי' רפ"א), וכו' דעת ר"י הגדול ורב פלטוי שהביא האגור שם, וכ"מ